

els orígens de Catalunya — Otger Cataló, Carlemany, etc. — va decidir-se a inventar un text que justificués, per dir-ho així, el Tomich; no un fals cronicó, que ja estaven massa desacreditats, sinó una crònica de la baixa Edat mitjana, en català, idioma menys conegut que el llatí «pels debelladors de les falsificacions historiogràfiques». Per fer triomfar la seva falsificació, Roig i Jalpí va prendre un conjunt de precaucions, estudiades també pel Sr. Coll, al capdamunt de les quals l'elecció de Bernat Boades, personatge real, com a suposat autor del llibre. «Veritable troballa, autèntic cop de mestre», que va contribuir molt a despistar els erudits de qualsevol camí que els menés a la veritat.

El Sr. Coll, saltant per damunt de tots els obstacles que el falsari havia posat i que la inèrcia, la bona fe i l'encegament dels erudits havien apilotat, ha aconseguit arribar-hi. És un bon servei que ha prestat a la historiografia catalana. Estem segurs que no serà el darrer i que la preparació acumulada al llarg d'una pacient joventut seguirà donant-nos, en la maduresa, estudis fonamentals sobre la nostra historiografia.

Però, des del punt i hora que l'autor del *Libre de feyts d'armes* no era Boades, sinó Roig i Jalpí, calia restituir-li el que era ben seu i tractar-lo com a autor. És el que ha fet el Sr. Enric Bagué, que en el pròleg del vol. V ens presenta la vida i les obres del singular frare mínim. La figura de Roig i Jalpí que, paradoxalment, pel fet de la falsificació, ha cobrat un gran interès, estudiada pel Sr. Bagué a través del *Libre de feyts d'armes* i de les altres obres seves ja conegudes, pren un relleu i fins una simpatia que era ben lluny de tenir abans, i que mai no hauria tingut dins l'ombra d'oblit en què vivia.

Ara resta a fer una tasca de precisió de les fonts del *Libre*, tot estudiant en quina mesura han estat utilitzades per l'autor i els rastres que hi han deixat, potser fins i tot en el llenguatge.

Ferran SOLDEVILA

MANUEL MILÀ I FONTANALS : *La Cansó del pros Bernat*. Amb una presentació per RAMON D'ABADAL I DE VINYALS. Vic, 1947. 34+XXXII pàgs.

Com a present als seus companys bibliòfils i als seus amics, el Sr. Abadal ha publicat el bell poema de Milà i la seva continuació *La mort de Galind*, acompanyats de reproduccions dels gravats de J. Ll. Pellicer que illustraven les edicions d'aquestes obres sortides a llum en 1886 i 1912.

Però el millor d'aquesta acurada edició del Sr. Abadal és sens dubte la seva presentació de l'obra de Milà, on estudia la figura històrica de Bernat, comte de Ribagorça, i la seva relació amb el llegendari Bernaldo del Carpio que ja fou assenyalada per l'aragonès J. Pellicer en el segle XVII i demostrada per Milà dos segles més tard. La revisió a fons que està fent el Sr. Abadal de tot el que es relaciona amb la història de Catalunya durant el període comtal li ha permès de donar noves precisions sobre Bernat de Ribagorça que no podien deduir-se encara dels treballs anteriors de Serrano y Sanz i de Valls i Taberner, i rectificar algunes conclusions a què havien cregut poder arribar aquests dos autors. El Sr. Abadal va seguint en la documentació autèntica i en la falsa, però també arcaica, les manifestacions indiciàries de la formació de la llegenda de Bernat i del seu trasllat cap a ponent, i assenyala agudament

la importància que va tenir en aquest procés la sotmissió dels monestirs ribagorçans d'Ovarra i Alaó, al voltant dels quals havia començat a cristallitzar la llegenda, a la influència del monestir aragonès de Sant Victorià en 1076 i 1078. Diguem, però, que la transmissió vers l'oest podria haver-se iniciat ja abans, en temps de Sanç *el Major* de Navarra, que va reunir sota el seu ceptre tots els dominis pirinencs des de la Ribagorça a Castella (1029-1035), tal com suposava Milà, i àdhuc en temps més reculats encara, en ocasió de l'anada a Castella d'Ava, néta del nostre Bernat de Ribagorça, per casar-se amb el comte d'aquell país Garci-Fernández *el de las fermosas manos* entre el 958 i el 961, tal com insinuàvem nosaltres en un estudi publicat ja fa vint anys (*EUC*, XII (1927), 465).

Però tan important, o més, que aquestes precisions sobre la vida i la llegenda de Bernat, és el fet d'haver establert una relació entre un text historiogràfic ribagorçà conservat pel P. Pasqual i l'anomenat *Fragment històric del Cartoral d'Alaó*, completant la que havia revelat Valls i Taberner en 1927 entre aquest darrer text i un altre de més antic que havia descobert en un manuscrit de la Biblioteca Provincial de Tarragona, procedent de Santes Creus i escrit probablement a Roda. El text descobert per Valls i Taberner havia estat interpolat i amplificat per l'autor del *Fragment*, i ara el Sr. Abadal demostra al seu torn que aquell primer text és fruit d'una interpolació i amplificació de la relació conservada pel P. Pasqual. Ultra això, amb ben fonamentades conjetures atribueix aquest text més primitiu al monjo Domènec d'Alaó i el data poc després de 1078, donant-nos a conèixer així una de les més reculades figures de la nostra historiografia i subratllant l'existència d'un dels seus més venerables monuments.

El Sr. Abadal fa també un intent de datació del relat descobert per Valls i Taberner i, tenint present que aquest sembla no conèixer cap bisbe de Roda-Barbastre posterior a Ponç, el considera escrit durant el pontificat d'aquest, o sigui entre 1097 i 1104. Deixeu-nos dir ací que aquesta datació pot fer-se més precisa, perquè aquest text alludeix un privilegi del papa Pasqual II a favor de la diòcesi ribagorçana, i havent ascendit aquest pontífex a la seu apostòlica en 1099, hem de creure que el text en qüestió fou redactat entre 1099 i 1104.

El Sr. Abadal creu que aquest text fou redactat a Roda per haver-se conservat en un manuscrit procedent d'aquesta població i contenir un episcopologi d'aquesta seu bisbal. Però llavors també ho hauria d'ésser el text conservat pel P. Pasqual que fou transcrit per aquest d'un Cartoral de Roda avui perdut i conté també notícies sobre els primers bisbes ribagorçans, notícies que es troben semblantment i amb la major amplitud en el *Fragment històric del Cartoral d'Alaó*, tradicionalment tingut per obra d'un monjo d'aquest monestir. Per altra part és segur que la còpia avui conservada del text de 1099-1104 no fou l'única, ja que el text del *Fragment* conté un mot que no es troba en aquella còpia i es retroba en canvi en el text de Domènec. És contingut en la frase que atribueix a Bernat de Ribagorça una ascendència carolíngia, que en el redactat de Domènec és: «Qui jussu Caroli regis magni, de cujus *progenie* esse ferebatur»; en el descobert per Valls i Taberner diu: «qui fertur esse ex *genere* Karoli»; i en el *Fragment* torna a ésser: «et fertur esse ex *progenie* Karoli». Això indueix a creure que del segon dels tres redactats n'hi hagué almenys un altre exemplar (probablement l'original) a Alaó que deia: «qui fertur esse ex *progenie* Karoli», del qual derivà amb alguna petita variant la

còpia descoberta per Valls i Taberner, la lletra de la qual no és, per altra banda, de darrers del segle XI o molt a principis del XII, sinó d'un segle més tard.

Tindríem, doncs, una relació embrionària escrita a Alaó poc després de 1078 pel monjo Domènec. Derivant d'aquesta, una relació intermèdia més amplificada, escrita també a Alaó, en 1099-1104. I finalment, una tercera relació (la del Cartoral d'Alaó), més extensa encara, que hauria estat escrita en el repetit monestir, sobre la base de la segona versió, en 1154, com es declara en el mateix text. Aquesta tercera relació hauria estat objecte de dues continuacions: una devés 1238 i una altra poc després de 1283. Tenint en compte que el tercer text, alludint la pròpia redacció, posa la frase «hec memoria renovata est», potser podríem batejar els tres textos amb els noms de *Memoria comitum et episcoporum rippacurcensium*, primera i segona versió, i de *Memoria renovata comitum et episcoporum rippacurcensium*, respectivament.

Després de tot això, des del punt de vista historiogràfic, Alaó ens apareix com el Ripoll de la Catalunya occidental. Hi ha un marcat paral·lisme entre la formació d'aquestes *Memoriae* i la dels *Gesta*, les unes i els altres acrescuts mitjançant successives amplifcacions i addicions, i forjats tant els uns com les altres a base de documents més o menys ben interpretats i de llegendes populars. Hi ha, però, entre les dues sèries historiogràfiques una ben visible divergència, atribuïble en gran part a la circumstància d'haver nascut la segona tres quarts de segle més tard que la primera: ens referim al fet d'haver-se barrejat a Alaó en un sol text la història religiosa i la profana, i a haver-se fet, en canvi, a Ripoll una distinció entre ambdues branques de la història escrivint en 1147 la *Summa de dignitatibus* o *Brevis historia monasterii Rivi-pullensis* i iniciant poc després de 1162 la sèrie dels *Gesta*.

El text de Domènec exhumat pel Sr. Abadal té encara un altre interès: el de contenir la més antiga prova directa de la influència de la *matèria de França* a casa nostra. Més endarrera que el relat del monjo d'Alaó només l'onomàstica pot testimoniar-nos una voga més reculada de les llegendes carolíngies entre la nostra gent.

El sòlid però massa breu treball del Sr. Abadal, tast anticipat dels resultats de les extenses investigacions històriques a què s'ha lliurat durant els darrers anys, augmenta el nostre desig de veure ben aviat publicada la totalitat de l'obra que prepara sobre els comtats catalans que, pel que en coneixem, és de creure que constituirà una fita important dins de la nostra producció historiogràfica.

M. COLL i ALENTORN

Biblioteca «Les Illes d'Or». Volums I-XXXIII. Palma de Mallorca, Editorial Moll, 1934-1947.

Iniciada fa catorze anys amb la finalitat de posar a l'abast de tots els lectors les millors obres dels principals escriptors mallorquins, menorquins i eivissencs, així com assaigs escollits sobre llengua, literatura, història, geologia, geografia, economia, fauna, flora, etc., de les Balears, la col·lecció «Les Illes d'Or» ha publicat amb un bell ritme, alterat només per alguna lamentable interrupció, de la qual de cap manera no sabríem fer responsables els editors, una sèrie d'interessants llibrets.